

Obywatele często skarżą się na to, że język postępowań oraz wyroków sądowych jest niezrozumiały. Dostrzegając znaczenie należytej komunikacji w toku procesu sądowego, **wielu naukowców bada język stosowany w trakcie postępowań** w celu zidentyfikowania złych praktyk komunikacyjnych sądów i zaproponowania dobrych praktyk w ich miejsce. Z kolei niektóre **sądy z własnej inicjatywy upraszczają język, którym się posługują**, by uczynić go bardziej przystępnym dla obywatela. Choć **takie działania** z całą pewnością zasługują na pochwałę, to jednak **nie rozwiązują w pełni problemu, a nawet tworzą nowe**.

Problem polega na tym, że użycie zrozumiałego języka w postępowaniu sądowym nie powinno zależeć jedynie od indywidualnego stylu językowego konkretnego sędziego lub jego dobrej woli do komunikowania w prosty i niedwuznaczny sposób. Podobnie, nieskoordynowane wprowadzanie tzw. „dobrych praktyk” (na poziomie poszczególnych sądów zamiast w skali kraju) może prowadzić do sytuacji, w której zdolność obywatela do aktywnego udziału w postępowaniu będzie zależała od tego, czy sędzia będzie stosował dobre komunikacyjne praktyki, czy też nie. Tymczasem dostęp do wymiaru sprawiedliwości powinien być równy dla wszystkich, także z punktu widzenia komunikacyjnego.

Punktem wyjścia niniejszego projektu jest zatem spostrzeżenie, że zrozumiałość postępowań sądowych niemal w ogóle nie jest przedmiotem dyskusji na poziomie typowo prawnym. W związku z powyższym, celem tego projektu jest ustalenie aktualnie istniejących w postępowaniach sądowych praw i obowiązków obywateli oraz obowiązków sądu, które dotyczą komunikacji w procesie. **Zmierza on do ustalenia, w jakim zakresie prawo narzuca sądowi i uczestnikom procesu reguły komunikowania się, a w jakim zakresie zostawia im swobodę działania**. Projekt pozwoli zatem rozróżnić nieregulowane prawem komunikacyjne praktyki sądowe (zależne od wyborów i przyzwyczajzeń sędziego) od prawnych obowiązków komunikacyjnych spoczywających na sądach. Rozwiązanie tych problemów badawczych będzie możliwe dzięki **sformułowaniu modelu minimalnego standardu zrozumiałości postępowań sądowych, czyli minimalnych gwarancji komunikacyjnych, które prawo zapewnia obywatelom w toku procesu**. Model ten, funkcjonujący pod nazwą *Prawo do zrozumiałego procesu sądowego* wskaże, jakie są fundamentalne, wynikające z przepisów prawa, obowiązki komunikacyjne sądu oraz prawa i obowiązki komunikacyjne obywateli, a także sposoby ich egzekwowania.

Projekt jest podzielony na sześć zadań badawczych. Zadanie nr 1 stanowi podstawę wykonania wszystkich pozostałych zadań. Polega ono na analizie typów i modeli postępowań sądowych w ujęciu teoretycznym (rozwiązania modelowe), jak i praktycznym (realizacje poszczególnych modeli w różnych państwach), a także literatury z zakresu komunikacji przed sądami w różnych państwach. Projekt przyjmuje bowiem założenie, że zakres praw i obowiązków komunikacyjnych w toku postępowania sądowego jest w znacznej mierze wynikiem przyjęcia konkretnego modelu postępowania w danym państwie. Państwa o podobnych modelach powinny reprezentować w związku z tym podobny poziom procesowych praw i obowiązków komunikacyjnych. Zadanie nr 2 z kolei dotyczy zidentyfikowanych w zadaniu nr 1 sądowych praktyk komunikacyjnych. Kierownik projektu podda te praktyki analizie prawnej w celu ustalenia, jak stosowanie poszczególnych praktyk przekłada się na zdolność obywateli do udziału w procesie. Jeśli chodzi o zadanie nr 3, polega ono na porównaniu komunikacyjnych praw i obowiązków oraz praktyk sądowych zidentyfikowanych w różnych typach oraz modelach postępowań w różnych państwach. To porównanie pozwoli przesądzić, czy ww. założenie leżące u podstaw projektu jest prawdziwe, czy też nie. Zadanie nr 4 dotyczy natomiast konstrukcji modelu *Prawa do zrozumiałego procesu sądowego*. Kierownik projektu wykorzysta w tym celu zebrane w toku wcześniejszych zadań dane. Z kolei zadanie nr 5 polega na przetestowaniu przyjętego modelu oraz poddaniu go ocenie. Wreszcie, zadanie nr 6 polega na rozpowszechnieniu wyników projektu poprzez publikacje w językach angielskim (2), francuskim (2) i polskim (1) oraz udział w 3 konferencjach międzynarodowych.

Z uwagi na ambicję projektu do opracowania wyników dotyczących nie tylko prawa polskiego, ale wszystkich porządków prawnych dzielących podobne wartości prawne, konieczne jest prowadzenie badań zarówno w kraju, jak i za granicą. Zadania badawcze będą w związku z tym realizowane w Polsce, Francji, na Węgrzech oraz w Kanadzie. Wybór tych państw wynika z tego, że ich sądy podejmują wysiłki zmierzające do zwiększenia zrozumiałości postępowań sądowych (Francja) oraz z prowadzonych w nich zaawansowanych badań nad komunikacją w toku procesu lub prawnych aspektów tejże komunikacji (Polska, Węgry i Kanada).

Projekt zostanie zrealizowany poprzez przegląd literatury polskiej i zagranicznej, a także wykorzystanie metody dogmatycznej (interpretacja prawa) oraz komparatystycznej, polegającej na porównaniu rozwiązań prawnych występujących w różnych państwach.